

≡ ДОМАШНЯ БІБЛІОТЕЧКА ШКОЛЯРА ≡

Остан Вишня

ПЕРШИЙ ДИКТАНТ

ДИТВИДАВ

Остан Вишня

ПЕРШИЙ ДИКТАНТ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАГУРИ УРСР
Київ 1962

Як хотілося Парасі та її братикам ходити до школи! Але що ж поробиш, коли на всіх лише одні стоптані чобітки, перешиті з бабусиних шкарбанів. От і доводиться по черзі відвідувати уроки та ночувати у своєї старенької привітної вчительки.

Ось про таке нужденне життя дітей бідняків у дореволюційному селі ви і дізнаєтесь із оповідання «Перший диктант», де Остап Вишня із сумним та м'яким гумором розповідає про свої школярські роки.

А прочитавши оповідання «Федько-зошит», «Геометрія» та «Паралелепіед» ви, юні читачі, разом із письменником посмієтесь з деяких недбайливих піонерів і, можливо, пізнаєте в них декого із своїх друзів.

ПЕРШИЙ ДИКТАНТ

Д

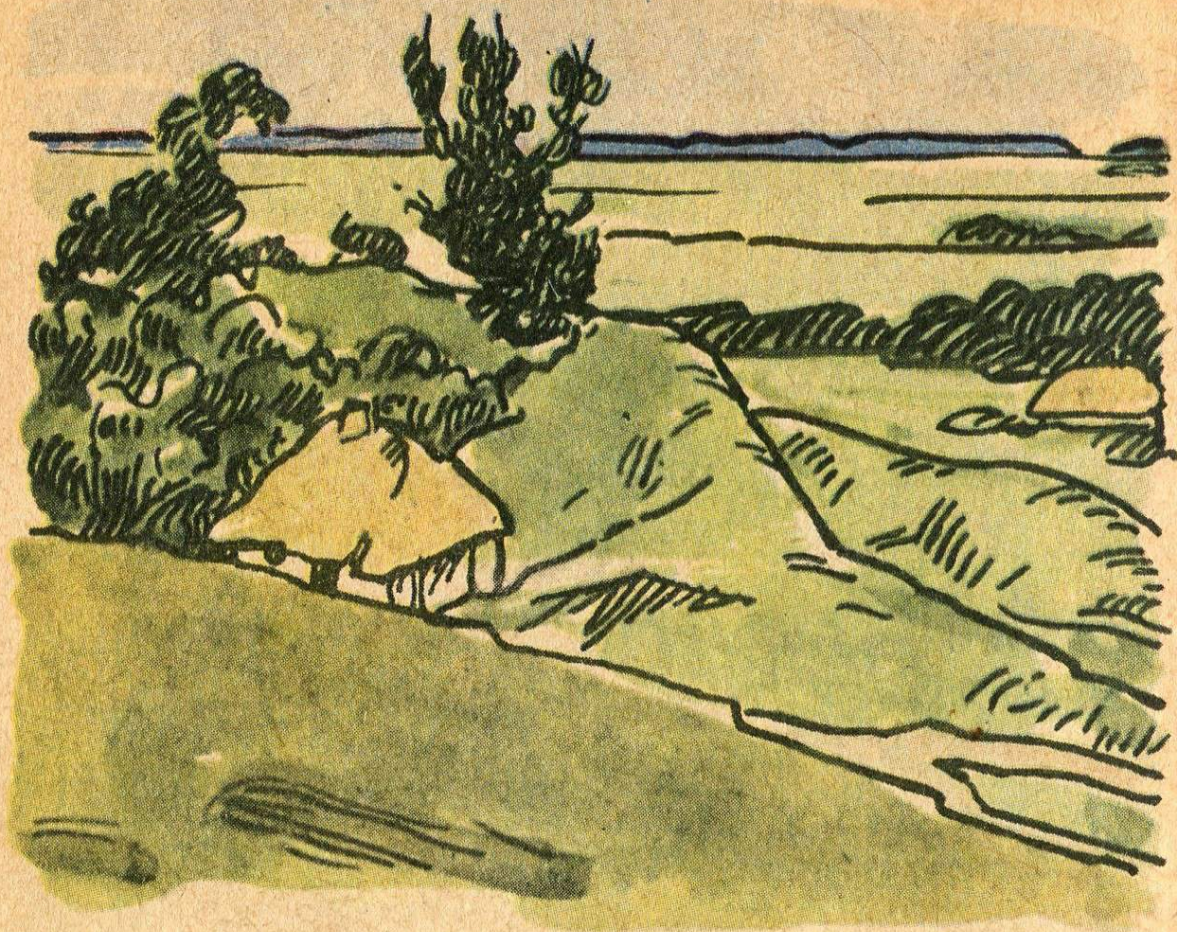
1

авно-давно це було.

Було це за тих часів, про які старі наші люди, жартуючи, казали:

— Було це за царя Опенька, як була земля тоненька!

А тоді таки справді був цар, хоч і звався він не Опеньком, а Миколою, і були на нашій землі пани— поміщики та капіталісти.

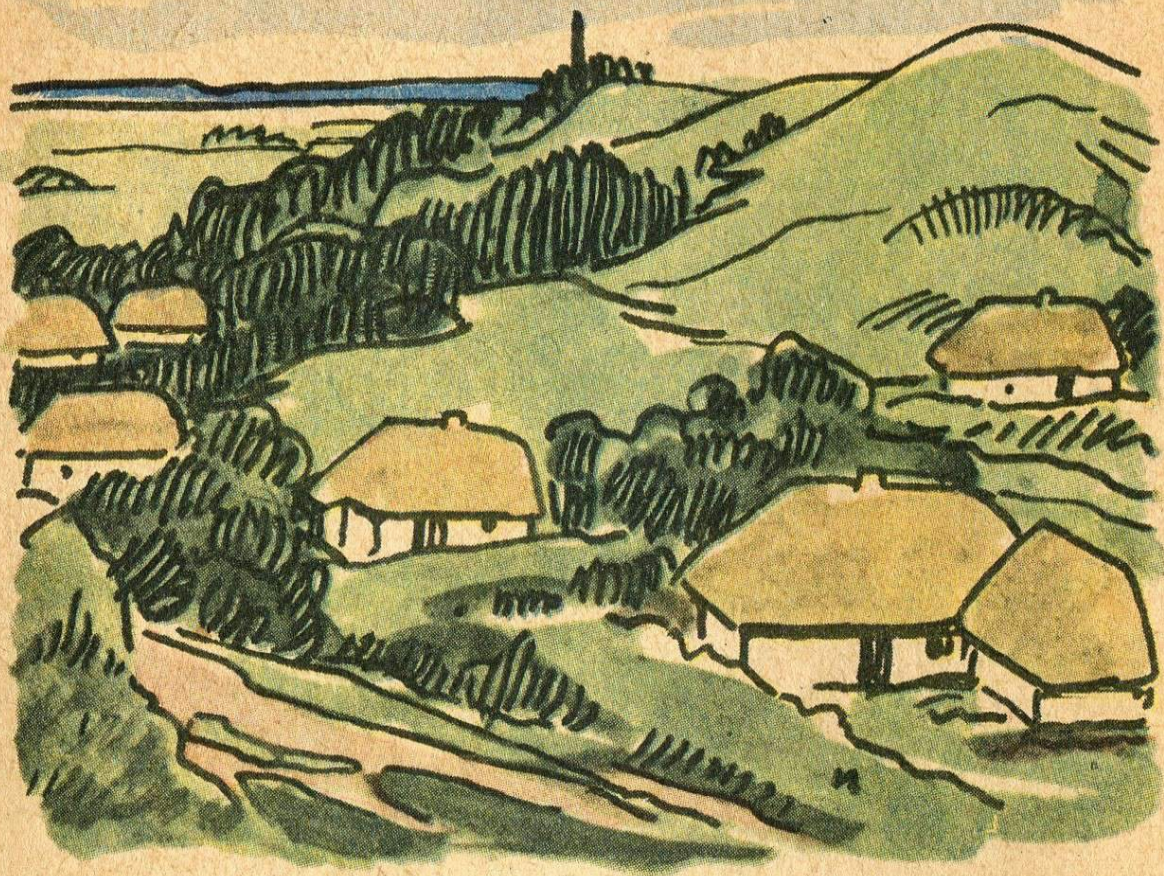

А жили ми на хуторі, і від хутора до села було тоді верстов зо три, а тепер, значить, кілометрів...

На хуторі було з десяток хат, а навкруги — ліс, де росли високі ясенки, розложисті клени і могутні, у три-чотири обхвати, дуби...

А ліщини тої, ліщини! Як пішла густими зеленими кущами ліщина понад хутором по узліссю та аж до Охтирського шляху прослалася, а потім повернула на Рубани, з Рубанів на Шаповалівку і аж до самісінького Рибальського хутора все ліщина та й ліщина...

А як уродить, було, горіхів! Щодня ми тих горіхів

повнісінькі пазухи, було, приносили, а мати їх посушать, і взимку такі були ласощі в неділю: і сояхи, і гарбузці, і горіхи...

Лускаємо, було, лускаємо ті сояхи з гарбузцями та з горіхами, аж язики подубіють, мати дивляться та тільки покрикують:

— Заїди, заїди повитирайте!

Того часу було нас у батька з матір'ю п'ятірко: найстаршенька сестриця Парася, а під нею був я, після мене братик Івасик, а після Івасика сестричка Пистинка, потім іще, іще...

Дванадцятко всього в батька з матір'ю було нас братиків та сестричок.

Найменшенькою була сестричка Орися.

Ох і плаксива була сестричка Орися, і перед тим, як заголосити, скривиться, було, ніби калинову ягоду розкусила.

Мати, гойдаючи її, все, було, приказували:

— Не дарма тебе таку плаксиву, баба Секлета під калиновим кущем ізнайшла! Усе тобі кисло!

А тепер сестричка Орися — лікар, завідує в районі родильним домом.

2

На хуторі школи не було, не було на хуторі й церкви з церковно-приходським «вчилищем», і зростали хуторяни здебільше неписьменними, бо навіть і до вбогого дякового «письменства» годі було прилучитися, — дяка на хуторі не було.

А як нашим батькам кортіло, до болю! — щоб ми, їхні діти, вивчилися читати й писати, бо як залетить у хутір якийсь лист із далекої солдатчини, то й того не було кому вчитати, — загорталосся того листа в біленьку хустинку і чимчикувалося з ним аж до села, до вчительки або до дяка чи до «сидельця» в марнопольці:

— Прочитайте, прошу я вас! Я вам ось і крашанок принесла!

Учителька в селі була дуже старенька й кволенька, — їй з листами соромилися надокучати, — отже

вчитували листи дяк із «сидельцем» і складали за це до своїх комірчин хуторські крашанки.

Вчити дітей! То нічого, що школа далеко, що діткам і в осінні дощі і в зимові хуртовини доводилося ходити десятки кілометрів (туди й сюди) пішки, це півлиха; найбільше лихо, непереборне для більшості батьків,— чоботи!

— От уже на ту зиму Парасі й до школи час, а де ж тих чобіт узяти?!

Парасі чоботи таки справили. Померли навесні бабуся, з їхніх старих шкарбанів перетягли на Парасю. Хоч і не показні, а проте чобітки, а як дьогтем вишмарували, ще й блищать.

Почала Парася до школи ходити, а вечорами сидить, було, біля каганця та все: «а-а-а», «би-би-би»...

І ми, меншенькі, обсядемо її та й собі за нею: «а-а-а», «би-би-би»... аж доки, було, мати:

— Ану, грамотії, спати!

Наступної зими і мені теж випадало йти до школи.

— А чоботи?! Де ж тих чобіт насправлятися?! — бідкалися мати, бо батька ми вдома бачили коли-неколи,— він наймітував у панській економії, був біля панських коней за конюха.

Якось у неділю прийшов з економії додому батько, довго вони з матір'ю міркували, де взяти для мене чоботи до школи ходити. Так-таки вони чобіт для мене і не вигадали, а вирішили, що ми з Парасею ходитимемо до школи по черзі — один день вона, а один день я...

Почав, отже, ходити і я до школи...

Вчила нас доброї душі старенька вчителька, Марія Андріївна, маленька, роками вже згорблена бабуся, що весь час закутувалася в теплу хустку і все— кахи! кахи! кахи! Усе кахикала...

А добра, добра була, ласкава та лагідна...

Як закрутить, було, взимку хуртовина, ніколи вона нас, хуторських школярів, не пустить додому на хутір, залишить у школі на ніч, дасть кулешику чи яечні насмажить, чайком напоїть, та ще й з цукерками, біля грубки на підлозі рядно простелить, на рядно кожушину, подушку покладе, подивиться, як пороззуваємося, чи не мокрі в нас ноженята,— як вогкі, накаже насухо повитирати, онучки на лежанці порозгортати, чобітки під грубку поставити, тоді чимось теплим повкриває нас:

— Спіть, дітки!

А сама сидить біля столу та все читає, все читає та кахикає...

І вранці побудить нас і поснідати дасть...

А коли вона, старенька, спала, хтозна!

Любили ми стареньку нашу вчительку Марію Андріївну дуже! І любили, і слухалися її, бо мати, було, і Парасі й мені завжди наказувала:

— Слухайтеся Марії Андріївни і не дратуйте її! Такій учительці, як наша, низенько вклонятися треба!

Ой, як давно це було, а й досі в нас старі люди згадують чудесної душі людину, вчительку Марію

Андріївну, і її могила влітку завжди квітами уквітчана: колишні учні її пам'ятають про неї...

Училися ми...

3

Вже третю зиму ходив я до школи. Парася походила до школи тільки дві зими і на тому закінчила свою освіту, бо в нас іще добавилося трохи братиків та сестричок, і матері самій годі було з такою оравою впоратися.

Чобітьми ми чергувалися вже з братиком Івасиком. І от одного дня, після різдвяних канікул, увіходить до класу Марія Андріївна та й звертається до нас, що ходили до школи третю зиму,— були, значить, уже в третій групі:

— От що, діти! Почнемо ми з вами тепер щотижня диктовку писати. Я проказуватиму, диктуватиму, а ви пильненько вслухайтесь і пишіть у своїх зошитах те, що я вам диктуватиму! Вийміть зошити!

— І в книжечку не дивитися? — залунало з усіх парт.

— Не дивитися! На те й диктант! От і дізнаємося, як ви вивчилися писати! Ви ж із книжок списували? Пригадуйте, як у книзі слова надруковані, бо траплятиметься багацько таких слів, що ви їх із книг списували... Не спішіть, думайте... Ну, починаю... Майте на увазі, що навесні будуть для вас випускні іспити,— як ми тоді попервах називали «здаменти»,— а на іспитах обов'язково буде диктовка.

Почала Марія Андріївна диктувати.

Усього першого диктанту я вже не пригадую, але пам'ятаю одну його фразу дуже добре.

Диктувалося російською мовою, бо шкільна рідна українська мова за царя на Україні не було.

Ось що проказала Марія Андріївна:

«По полю ехала с господами коляска, запряженная четвериком великолепных лошадей. За коляской бежала и лаяла собачка испанской породы».

Прочитала Марія Андріївна це саме і вдруге... Ми зашелестіли зошитами, зашаруділи перами.

На другий день Марія Андріївна принесла перевірені наші зошити з диктантом.

Почала вона говорити про те, що написали ми перший диктант не дуже, сказати, удамо, помилок багатенько, а коли згадала про оту коляску з господами та з собачкою «испанской» породи, не витримала, залилася веселим сміхом, сміх перейшов у кашель, з очей полилися сльози, і вона вже просто впала в крісло, витирала сльози, реготалася й кашляла...

— Ну, що ви понаписували?! О господи! І де ви таке чули?

Ми понаїжачувалися...

— Вас шістнадцять учнів, і п'ятнадцять із вас понаписувало, «...За коляской бежала й лаялася собачка из панской породы»... Де ви чули, що є на світі собаки панської чи не панської породи і щоб вони лаялися? Порода «испанская», є така країна —

Іспанія,— а собаки не «лаються», а «лают», по-нашому — гавкають...

— Зрозумів? — запитала вона мене.

— Та не дуже, Маріє Андріївно! Я собі думав, пани їдуть, то й собака в них панської породи, а батько часто говорять, що їх то пан, то бариня лають, я й думав, що коли пани лаються, то й собаки їхні не кращі за них і теж лаються...

— А воно, бач, і не так! — засміялася Марія Андріївна. — Та в тебе ще й без того багато помилок. Поставила я тобі двійку! Підтягтись треба! Сідай!

Я сів і ледве не заплакав:

— Здохла б вона йому та собачка разом із панами!

1

Васька Перепелицю Піфагор цікавив постільки, поскільки треба було знати і вміти довести його теорему перед учителькою геометрії Вірою Іванівною.

І все!

Більше Піфагор аж ніяк Васька Перепелицю не цікавив, а, навпаки, непокоїв його.

Та й справді. Десь там аж на острові Самосі народився якийсь Піфагор, вигадав аж у V столітті теорему, а ти тут страждай!

А тут ще й Віра Іванівна:

— Ти, Перепелице, продивись Піфагорову теорему, та не один раз продивись, бо ось-ось екзамени! А ти не дуже, Васю, її знаєш!

Добре говорити Вірі Іванівні «продивись»! Хто вона, Віра Іванівна, центр нападу чи воротар?

Що їй, Вірі Іванівні, болить, що вчора футбольна команда з вулиці Чкалова забила команді, де грає Васько, три голи, а Васькова команда їм — нуль.

3 : 0!!!

Жарти вам!

Добрі мені жарти, коли капітан Васькової команди Ваню Недоберідзе плакав!

Чесне піонерське, отакими сльозами плакав.

А потім одібрав у Рубена Амудар'яна, воротаря, бутси й крикнув:

— Біжи додому в шкарпетках! Партач!

— Холодно, Ваню! Як я побіжу? Та й мама...

— Що — «холодно»?! Що — «мама»?! А пропускати м'ячі не холодно?! А три — нуль — теж «мама»?!

А Васькові Ваню підніс під самісінькій ніс кулака:

— У штангу?! Я тобі дам у штангу!

Так коли Васькові, скажіть, будь ласка, робити оте саме «продивись»!

Несправедлива Віра Іванівна!

Екзамени.

Екзамени — річ серйозна. Кому хочеться дістати переекзаменовку на осінь,— ціле ж літо тоді нані-вещь піде!

А як іще, крий доле, на другий рік залишишся?!

А футбол хіба річ не серйозна? Кому хочеться діставати 3 : 0 на користь супротивника?!

От і крутись! От і страждай!

Дехто каже, що спочатку приготуй уроки, продивись вивчене, а потім і в футбол можна.

Але це так говорять, мабуть, не футболісти!

Хоч візьміть, приміром, Ваню Недоберідзе, капітана футбольної команди: він і в футбол грає, і вчиться непогано. Якось він так уміє...

А у Васька так не виходить.

Чому — він і сам не знає!

Однаково ж він із Ваню ніби й уроки готує... Тільки Ваню спочатку вивчить уроки, а потім у футбол тренується, а Васько спочатку тренується у футбол, а потім учить уроки.

А хіба це не все'дно?

Сама ж Віра Іванівна каже, що від зміни місця доданків сума не змінюється.

Перед екзаменами Васько кріпко засумував:

«Доведеться, мабуть, кинути футбол!» — подумав він.

— Чого ти такий, Васю, сумний? — запитав його Рубен Амудар'ян.

— Екзамени! Доведеться, мабуть, припинити футбол! За геометрію треба братися! Погано в мене, Рубен, з геометрією!

— «Пифагоровы штаны на все стороны равны», — заспівав Рубен Амудар'ян.

— Ти не смійся, Рубен, тут не до сміху, Віра Іванівна сказала, що як не візьмуть за геометрію, може бути погано!

— Погано! Погано! — перекривив Васька Ру-

бен.— Що ти не знаєш, що робити? Ту ж саму Піфагорову теорему не можна хіба накреслити на долоні або на пальцях! Та й основні теореми теж сяк-так понамальовуємо. Я тобі перед екзаменами допоможу!

3

Днів, мабуть, із сім сидів перед екзаменами Васько Перепелиця і все записував чорнильним олівцем на долонях і на обшлагах сорочки теореми та аксіоми.

Мало не всю геометрію за допомогою Рубена посписував та понакреслював.

— Викручусь! — думав собі Васько Перепелиця. Іде Васько Перепелиця на екзамени з геометрії. Боязко Васькові...

Боязко, та, проте, він сам себе підбадьорює:

— Та невже ж провалюсь? Все ж у мене списано.

Треба ж було Рубенові взяти до школи футбольного м'яча, щоб після екзаменів зразу на майданчик і в футбол!

Раненько прийшли наші учні до школи,— екзамени ще за годину!

— А давай ударимо, Васю,— крикнув Рубен і вдарив по м'ячу.

Васько одбив. Підбігло ще кілька учнів. Літає м'яч по шкільному двору.

От Рубен як ударить! Гарматний удар!

Васько хотів перехопити м'яча, а він його по ру-

ках я-а-ак шарахне! Васько впав і руками в калюжу, підхопився, як глянув на руки, так і вмер...

Руки — сині-сині, бо чорнильний олівець розлізся, ну, такі руки, хоч поодрубуй.

А головне, м'ячем поперебивало усі перпендикуляри, поперемищувало катети з гіпотенузами, а з Піфагорової теореми наробило кваші.

...Викликала Віра Іванівна Василька до дошки, взяв він білет, глянув на нього і нічого не відповів. Жодного слова не сказав Васько — наче води у рот набрав.

Подивилася Віра Іванівна на руки, похитала головою та й опустила в журналі проти прізвища Васі Перепелиці коротенький перпендикуляр — одиницю.

Про-о-пало у Васька Перепелиці літо!

ФЕДЬКО ЗОШИТ
(Сумний жарт)

Ф

едько Луговий учився не дуже...

Йому нелегко було дійти до сьомого класу,
а проте дійшов...

Так він із класу в клас переходив, ніби на Ель-
брус видирався: «візьме» наступний клас, аж упріє
бідолаха, аж голова йому ніби обертом іде, так ото
йому було трудно «брати» цей крутий підйом.

Як переходив у перший раз Федько Луговий з четвертого класу в п'ятий, він так сердега заморився, що довелося сісти та аж цілий рік у четвертому класі перепочивати, ніби на туристській базі.

В сьомому класі вже ясно виявилось, що Федько Луговий — шатен і що вуса й баки в нього чорняві.

Вуса, хоч вони й чорняві, Федько рішуче голив, баки, хоч отакенькі, а попускав, і коли в нього парикмахер ввічливо запитував: «Вам як — рівно, чи як?» — Федько, не дивлячись на парикмахера, тихо відповідав:

— Косо! Тільки трішечки.

Чуба Федько зачісував на лівий бік, а на лоба напускав, — чуб у нього був густий і кучерявий, — це спереду, а на потилиці голо — «бокс!».

У сьомому класі Федько не так зрадів новим підручникам, як новим хромовим чобіткам, з м'якими халявками на білій підклейці.

Як же він прохав у мами і як він благав:

— Мамо, чоботи! Тільки чоботи!

— А чому ти не хочеш черевиків? Вони дешевші, та й добрі тепер роблять у нас черевики, куплю я тобі черевики! — говорила мама.

— Ма-а-а-мо, чоботи! — аж плакав Федько.

— Чого тобі ті чоботи! Он і Оленці ж треба, вона теж почала в школу ходити! Чоботи дорогі, — за ті гроші я й тобі, й Оленці черевики куплю.

— Ма-а-мо, чоботи! — ридав Федько.

Оленка, сестричка Федькова, дуже любила свого брата, вона обняла маму:

— Мамуню! Купи Федькові чоботи, а я в стареньких черевичках походжу, вони ще в мене добрі!

Купила мама Федькові чоботи.

Цілий вечір Федько сидів й одвертав халявки, щоб було видно білу підклейку, та штани випрасовував — щоб із «напуском».

— І навіщо б ото я чоботи псував? — дивувалась мама. — Та некрасиво ж!

А Оленка:

— Мамуню! Всі так тепер хлопці ходять... От і Федя так хоче!

— А чи всі оті, що з вивернутими халявами, трійки, а іноді й двійки додому приносять, чи не всі? — хитала головою мама.

— Він виправиться, мамуню, — захищала Оленка Федька.

— Ти все, Оленко, його захищаєш! — говорила мама.

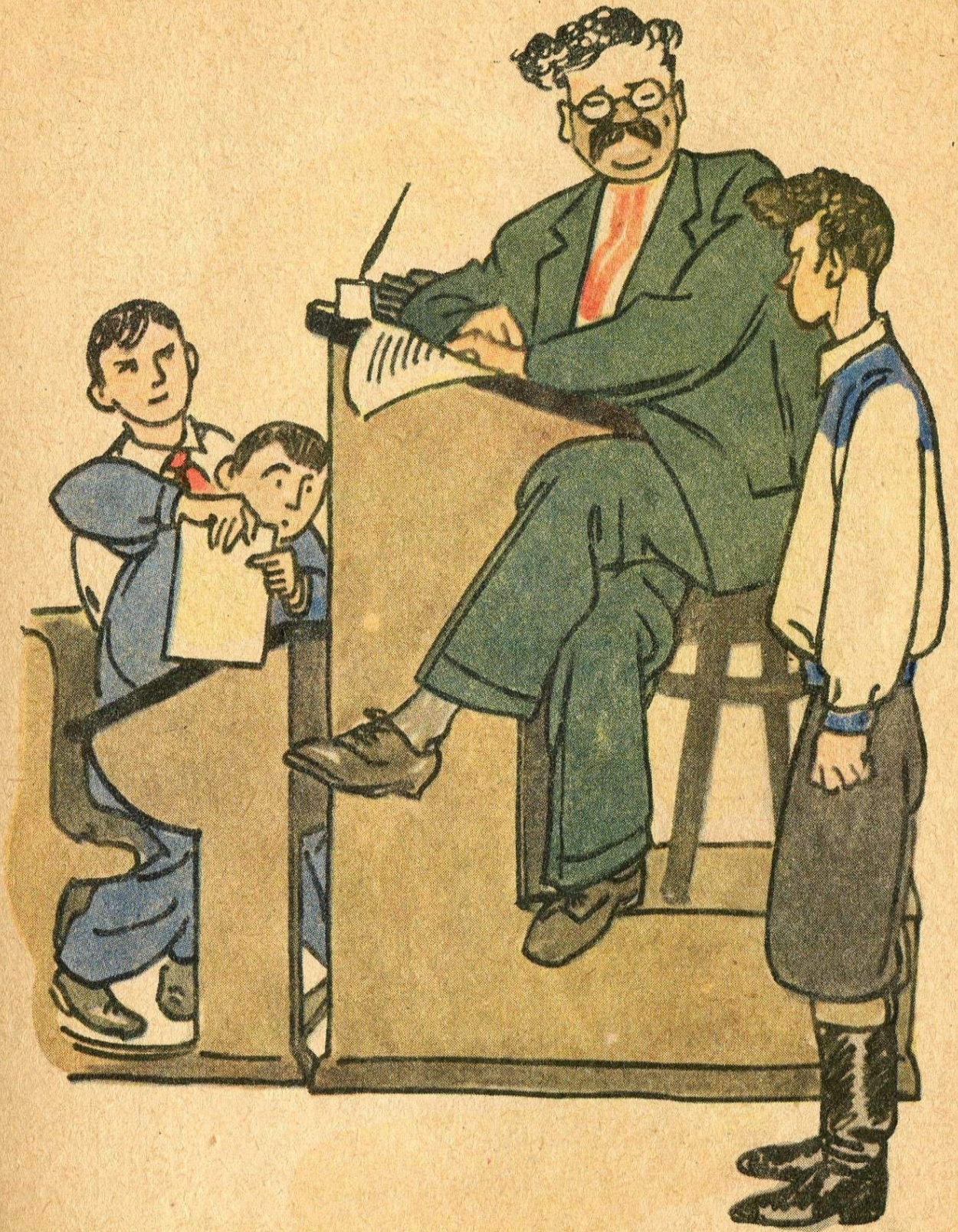
— Бо він мій братик!

Сама Оленка була відмінниця і частенько глузувала з Феді:

— Сьогодні на парі чи на трійці приїхав?

Федько не дуже й сердився на Оленку. Один тільки раз він дуже розгнівався, коли Оленка сказала мамі:

— А в нашого Федька палітурки в книжках так позадиралися, як халяви в чоботях! А із зоології вчи-

тель таку якусь йому двійку вивів, ніби з «напуском», як штани в халявах.

Федько крикнув: «Замовч!» — підбіг і замахнувся на Оленку кулаком.

Оленка завмерла й зблідла...

Губи в неї засмикались, а не заплакала, стрималась. Тільки промовила:

— Отакий ти! Із зоології двійка, а замахуєшся!

А мама йому:

— Стидайся! Парубок уже: на голові «бокс», халяви одгорнуті, штани з напуском, а маленьку сестричку хотів ударить. А вона тебе так любить...

— А чого вона двійкою очі коле? Хай спробує сама зоологію...

— А що ж там такого, в зоології! Що тебе спитали з зоології?

— Про корову!

— Що ж ти, корови не бачив? — підскочила Оленка.

— Про коров'ячий шлунок спитали! А він трудний! — прогув Федько.

— Чим трудний?

— Складний дуже! Аж чотири частини в ньому... Я три пригадав, а четверту забув. Переплутав...

— Як? — зацікавилася мама.

— Та як? Сказав про рубець, про сітку, про сичуг, а про книжку забув... А Петько Чорний хотів підказати та й показав мені книжку, а я думав, що зошит, і бовкнув: «Зошит»! Ну й — двійка!

Мама сумно похитала головою:

— Частіше б у книжку дивився, ніж на чоботи.

— Ат! — махнув рукою Федько.

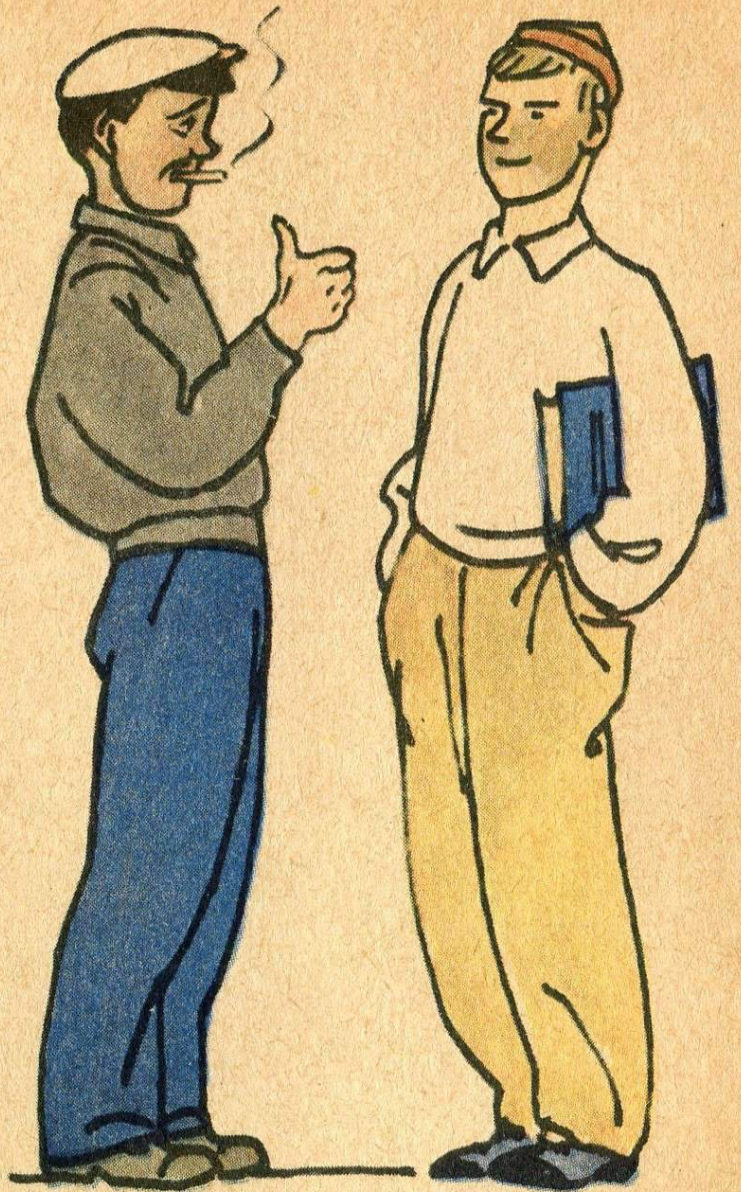
А Оленка приснула й у подушку встромилася:

— Федько Зошит!

Федько дуже гнівався, коли його Оленка «Зошитом» обзивала.

ПАРАЛЕЛЕПІПЕД

Олег Трійченко, учень 6-го класу, чорнявий, хвацький хлопчина, що кутив уже не тільки «Труд», а навіть «Катюшу», а іноді й «Казбек», зустрівся з приятелем своїм, учнем 6-го класу, тільки з другої школи, Ігорем П'яторським.

Ігор П'яторський запитав Олега Трійченка:

— Ну, як діла з іспитами? Ось-ось уже!

— «На большой»,— відповів Олег.

— Готовий?

— Як з пушки! Ти знаєш — уже два тижні я ворожу, чи попадеться мені з геометрії перший білет, кручу палець круг пальця і щоразу пальцем у палець попадаю. Перший номер — і п'ять. А в тебе як? — запитав Олег у Ігоря.

— Працюю. Хоч у мене з геометрії 5, проте все повторюю, щоб як слід бути готовим.

— Пхе! Повторюю... А я так мало не щодня в Пущі-Водиці. Ох і красота!

— Та я знаю, що красота, та хай уже після іспитів.

— Чудно! Іспити в нас «на ять» будуть.

Аж ось і іспит з геометрії.

Олег Трійченко ще раз покрутив пальцем круг пальця, розвів широко руками, хоробро ті руки звів знову — і палець об палець тільки — стук.

— Єсть! Складу! — аж підскочив Олег.

Упевнено підійшов він до столу, хоробро взяв білета, глянув і зблід... Щось у його всередині похололо і посунулось аж туди-туди, а там тільки: тень-тень-тень — затенькало.

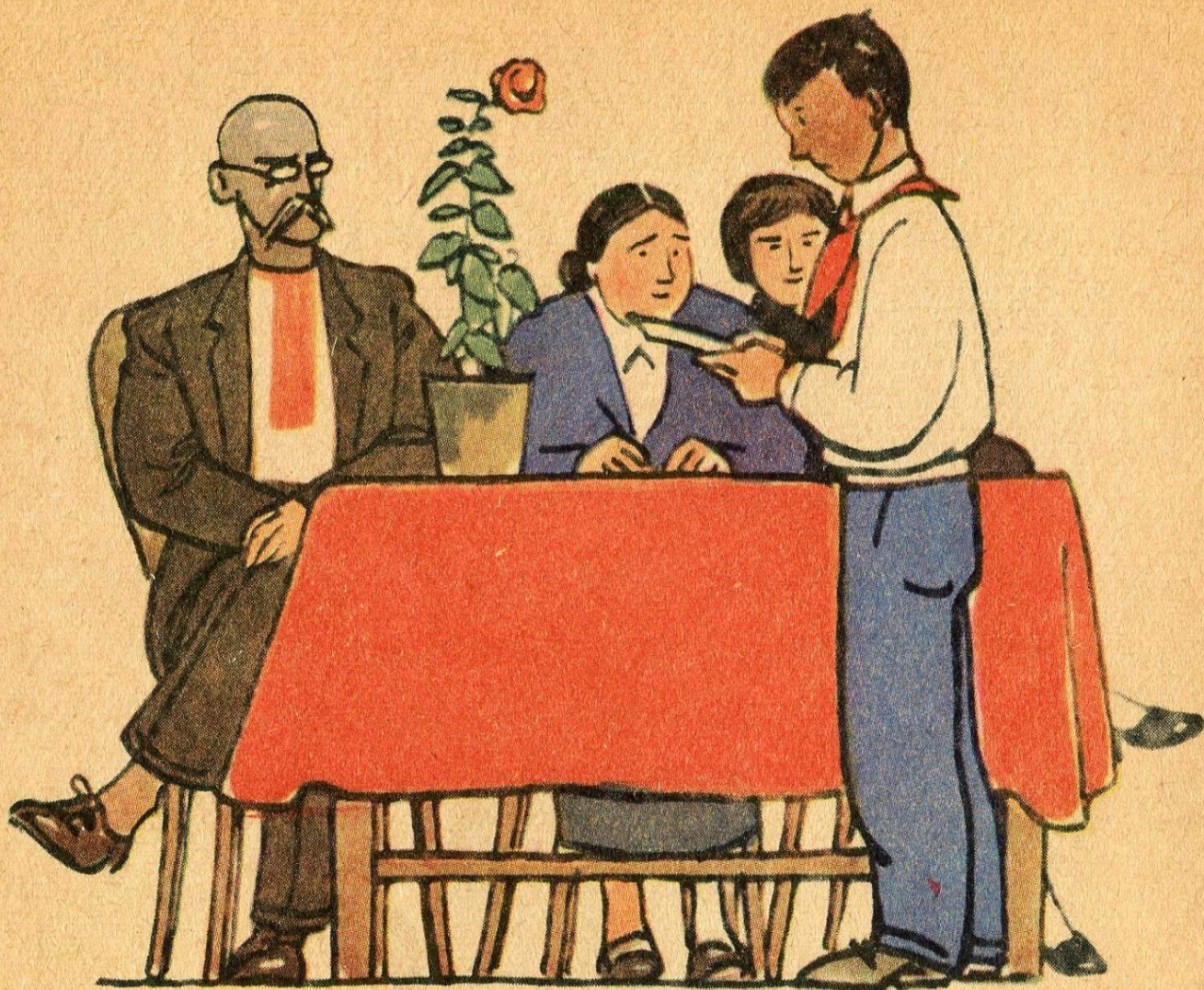
Затрусився Олег. Глянув у білет:

— Паралелепіпед.

«Що воно таке?» — думає з жахом Олег.

— Ну, Трійченко, який у тебе білет? — запитує Олена Василівна, вчителька геометрії.

А тут круг столу члени комісії, і всі вони на Олега дивляться, чекають.

— Двадцять третій, Олено Василівно.

— Що там у двадцять третім?

— Ралелопопід.

— Як-як? Що ти сказав?

— Паралелеопі-пі...

— Ну-ну?..

— Пі... пі... пі...

Уже й члени комісії почали усміхатися, а Олена Василівна вся почервоніла, а Олег стоїть та все:

— Пі... пі... пі...

Розгнівалася Олена Василівна, похитала головою:

— Не «пікай» ти краще, мов те курча! Іди собі, не страмись сам і не страми мене. Восени складатимеш, а літо попрацюй як слід.

Повернувся од столу Олег, глянув на товаришів, а вони губи кусають, щоб уголос не розреготатися.

Приходить на своє місце, а вже хтось збоку:

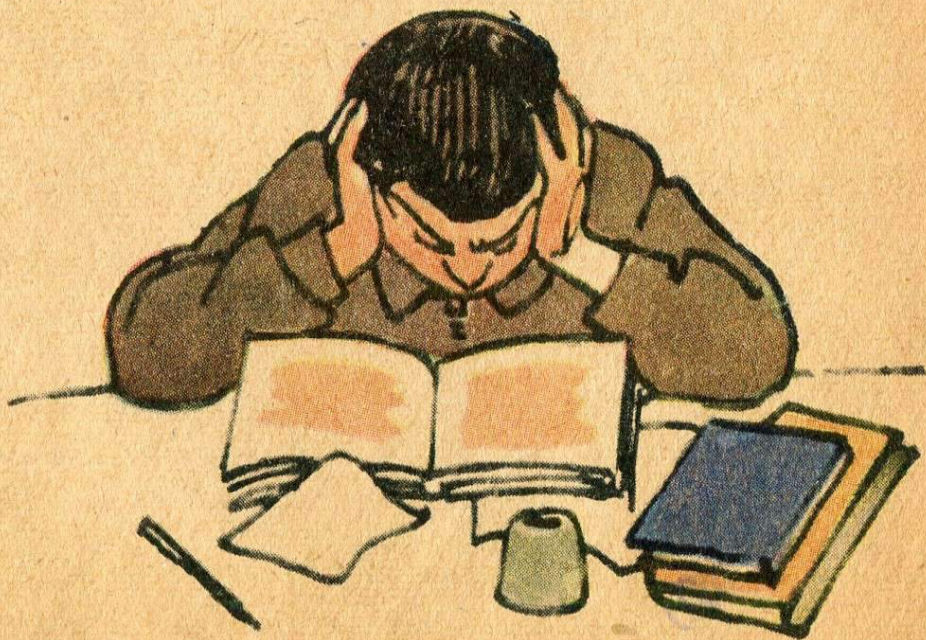
— Пі-пі-пі.

З того часу Олег так і звався в школі:

— Паралелепіпед.

А Ігор П'ятьорський склав іспит на 5.

Після іспитів Олег геометрію вчив, а Ігор у Пущі-Водиці в ставку купався та рибу вудив.

ЗМІСТ

Перший диктант . . .	3
Геометрія	15
Федько зошит	22
Паралелепіед	28

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР

З серії «Домашня бібліотечка школяра» для дітей молодшого шкільного віку нещодавно вийшли такі книжки:

- Донченко О.* Дідусь Петрусь.
Фадєєв О. Сашко.
Туманян О. Гікор.
Лондон Дж. Рудий вовк.
Де Амічіс Е. Джуліо.

Незабаром в „Домашній бібліотечці школяра“ виходять:

- Островський М.* Дитинство Павки Корчагіна.
Купрін О. Чудесний лікар.

Купуйте ці книжки в магазинах Облкниготоргів, культмагах і сільмагах споживчої кооперації та кіосках «Союзпечать».

ДЛЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Остап Вишня. ПЕРВЫЙ ДИКТАНТ. Рассказы
(На українском языке)

Редактор *В. І. Ульяніч.* Художній редактор *Г. Ф. Мороз*
Технічний редактор *М. М. Ессаулова.* Коректор *Л. Н. Фесечко.*

Здано на виробництво 20.XI 1961 р. Підписано до друку 10.I 1962 р. Формат 60×84¹/₁₆.
Фіз. друк. арк. 2. Умовн. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 1,16. Тираж 70 000. Зам. № 760.
Ціна 8 коп.

Дитвидав УРСР. Київ, Кірова, 34.
Фабрика кольорового друку Головполіграфвидаву Міністерства культури УРСР.
Київ, вул. О. Довженка, 3.